

STADSHOLMEN

MARSYAS 10

Österlånggatan 13

GAMLA STAN

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

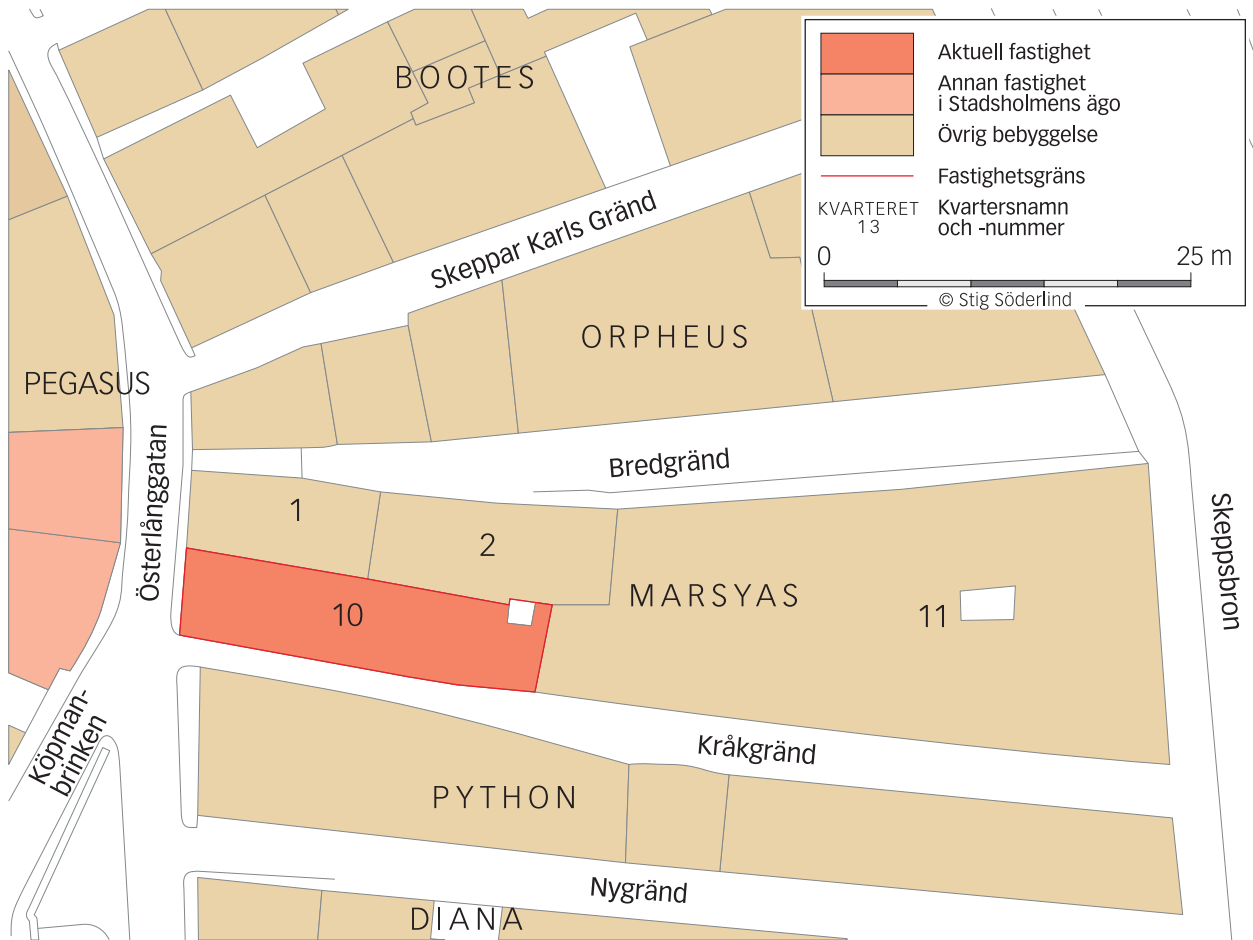
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsammans med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

I BOTTENVÅNINGEN LÄG 1906 EN TOBAKSHANDEL.
 FOTO: BRÖDERNA HARLING, DECEMBER 1906.
 SSM A 18/45, D 6352.

Det medeltida murverket i källare och bottenvåning har visat att fastigheten består av flera sammanslagna, äldre tomter. Portgångens kryssvalv och fasadernas ankarslutrar vittnar i sin tur om en större ombyggnad på 1600-talet.

Från tiden omkring sekelskiftet 1700 då fastigheten ägdes av läkaren Lars Micranders med hustrun Christina finns flera inredningsdetaljer bevarade, bland annat trapploppets smidda bröstvärn, två dekorativt bemålade barockdörrblad samt ett par dörrfoder. Huset innehåller också senare tillkomna inredningar i form av dörrblad, paneler, foder, kakelugnar och stucktak från 1700-talet samt flera kakelugnar av empiretyp från 1800-talets förra hälft.

Marsyas 10 är en del av Gamla stans unika och omistliga bebyggelse och är blåvärderad enligt Stockholms Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering.

Detta innebär att fastigheten har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Under flera hundra år var Gamla stan Stockholms centrum. Medeltidens bebyggelse bestod av hus i trä eller tegel, ofta med torvtak. Till husen fanns många gånger källare med väggar av natursten och tegelvalv eller bjälktak. Tegelhusens fasader var inte putsade och kunde ha dekor i form av blinderingar, formtegel eller mönstermurning. Den medeltida, oregelbundna stadsplanen är ännu i dag mycket väl bevarad och

FASADEN MOT ÖSTERLÅNGGATAN.
FOTO: J. MALMBERG.

många hus har i hög utsträckning kvar medeltida murverk bakom senare tiders fasadutformningar och inredningar.

Det expansiva 1600-talet, när Sverige utvecklades till en stormakt, gav en annan prägel åt staden med flera nybyggen men också modernisering av de äldre husen. Byggnaderna fick stora vindar i flera våningar med höga, branta tak och ofta en dekorativ fasadutsmyckning i natursten. Samtidigt anpassades de nybyggda husen längs framför allt Nygatorna i väster till en reglerad stadsplan.

Under 1700-talets mitt och senare hälft byggdes husen ofta på med en våning. Vindarna var nu mindre och taken flackare. Fasaderna utfördes släta och putsade, och rummen inreddes med kakelugnar och snickerier som till stor del finns bevarade i dag.

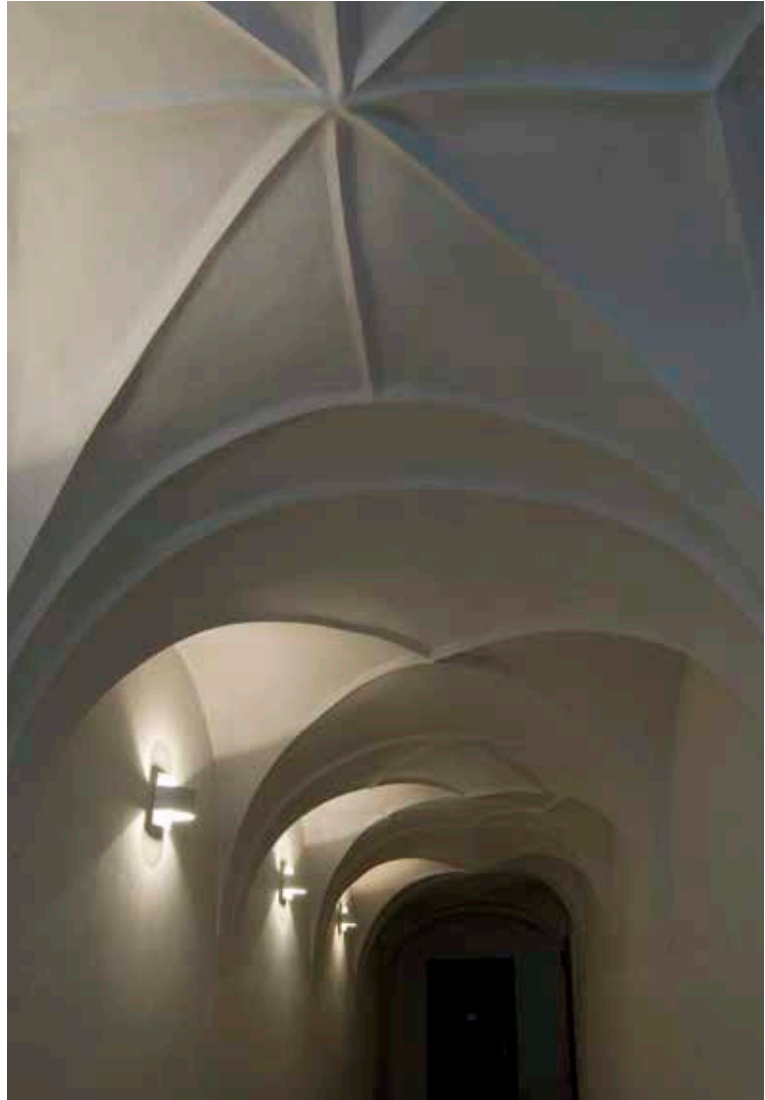
Vid 1800-talets senare del och under tidigt 1900-tal fick många byggnader fasader med tidstypiska dekorer

i stuck eller puts och bottenvåningarna gjordes ofta om till butiksfasader med stora skyltfönster.

Gamla stan hotas – och räddas

Under senare delen av 1800-talet försköts stadens centrum till Norrmalm. Gamla stan började att successivt förslummas och många diskussioner fördes om stadsdelens sanitära förhållanden. Det kom till och med förslag om att riva stora delar och bygga helt nytt. När de nya stadsdelarna på malmarna växte fram omkring 1900 blev problemen i Gamla stan ännu mer uppenbara, men de enskilda fastighetsägarna var inte villiga att bekosta saneringarna. Samfundet S:t Erik – som bildades 1901 och arbetade för att väcka intresse för stadens kulturhistoriskt värdefulla miljöer – oroades för stadsdelens framtid och tog på 1930-talet initiativet till att bilda AB Stadsholmen. Det nya bolaget fick i uppdrag att

PORTGÅNGEN SETT MOT ÖSTER.
FOTO: J. MALMBERG.

förvärva, restaurera och modernisera bebyggelsen med hänsyn bland annat till kulturhistoriska värden. De första åtgärderna i stor skala genomfördes i kvarteret Cepheus och flera av de genomförda renoveringarna har varit goda exempel, inte minst de allra första insatserna som gjordes.

I dag är Gamla stan med sina många bevarade tidslager och hus med en lång och omväxlande byggnadshistoria ett historiskt dokument av oersätligt värde.

HISTORIK

Tiden fram till 1900

Källarkomplexet som tillhör Marsyas 10 utgörs av tre eller fyra medeltida källarsystem som sammanslagits. Två av fastighetens källarum sträcker sig ut under Österlånggatan. Medeltida murverk har också dokumenterats i de västra delarna av bottenvåningen. I de skriftliga källorna kan ett hus närmast Österlånggatan

följas ner i 1500-talet. Under 1600-talet skedde förmodligen en ombyggnad; ankarslutar av 1600-talstyp finns i gatufasaden och de västra delarna av grändfasaden. Även portgångens kryssvalv är från denna tid. År 1696 köptes fastigheten av läkaren Lars Micrander, adlad Lillienstope. Hans änka Christina, född Bunge, bodde fortfarande i huset 1721. Av inredningarna att döma har en renovering skett under deras ägotid; omkring sekelskiftet 1700.

Mot slutet av 1700-talet höjdes brandförsäkringsvärdet sedan fastigheten på nytt renoverats, vilket också kan spåras i bevarade inredningsdetaljer. Från 1840-talet till 1880-talet var fastigheten i skomakarmästare Söderströms ägo. Han lät omkring 1850 bygga på en femte våning på mot Österlånggatan under ett flackt pulpettak. Fasaden mot Österlånggatan fick sitt nuvarande utseende med profilerade fönsteromfattningar och våningsband 1878.

PORTGÅNGEN SETT MOT GATAN.
FOTO: J. MALMBERG.

1900-tal och senare

I början av 1950-talet etablerades en teater under namnet Marsyasteatern i källaren. Under teatertiden genomfördes vissa förändringar utan bygglov, till exempel en ny trappa från butikslokalen samt flera murgenombrott. Fastigheten förvärvades av staden 1971.

En omfattande renovering genomfördes 1977-80. Lägenheterna fick nya kök och badrum vilket medförde vissa förändringar i planlösningen. En del kompletteringar med nytillverkade snickerier som fyllningsdörrar och profilerade foder sattes in. Två barockdörrar med dekorativ målning konserverades. Ombyggnaden gjordes under antikvarisk kontroll av stadsmuseet. I samband med renoveringen dokumenterade museet bland annat omfattningen av medeltida murverk. En flat polykrom 1700-talskakelugn av oklart ursprung flyttades till fastigheten vid renoveringen.

BYGGNADSBESKRIVNING

Gatufasaden har listverk och fasaddekor från 1878

som går om hörn medan grändfasaden är slät och har behållit sin 1700-talskaraktär. Mot både gata och gränder finns ankarslutrar av 1600-tals typ. Yttertaken har tre stycken sent tillkomna takkupor.

Portgångens 1600-talskryssvalv har bevarats intakt och nyligen putsats och kalkats. Trapphusets stentrappa är från 1700-talet medan dörrarna är av varierande ålder; från tiden omkring 1700, från 1700-talets mitt och från 1800-talet. Vid trapphusfönstren finns ett bröstvärn av dekorativt smidesjärn, sannolikt från omkring 1700. Våningarna har i stora delar äldre brädgolv. Bröstpaneler, vissa dörr- och fönsterfoder, dörrar och smygpaneler är av 1700-tals typ liksom enklare stucktak. I huset finns ett tiotal högklassiga dörrar från tiden omkring 1700. Dessa har kraftiga fyllningar varav ett par med dekorativ målning. Det finns även några enklare dörrar och enstaka foder av barocktyp, från omkring 1700. Flera kakelugnar finns bevarade; en polykrom och en blåvit från 1700-talets mitt, några av empiretyp och några från 1800-talets senare del. Samtliga fönster är av sent datum.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktbehandlingsmaterial som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.